

№ 14 (607)
Красавік 2016 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- ☞ **Асаблівасці: свята ў Мачулішчах з мясцовым каларытам** – *стар. 2*
- ☞ **Асобы: паэт М. Рудкоўскі і мастак М. Несцярэўскі** – *стар. 3 і 5*
- ☞ **Стагоддзі культуры: мазалаўскае свята традыцыяў** – *стар. 4*
- ☞ **Легенды: знойдзенае ў вандроўках** – *стар. 6*

Фэст экскурсаводаў

Фэст экскурсаводаў пройдзе пры ўдзеле соцень краязнаўцаў, гісторыкаў, экскурсаводаў 23 і 24 красавіка 2016 г. пры падтрымцы Міністэрства спорту і турызму Рэспублікі Беларусь і Нацыянальнай камісіі Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА.

Па выніку, у гэтым годзе на Фэсце будзе больш за 90 экскурсіяў па Мінску і больш за 70 па рэгіёнах. Наведнікаў чакаюць экскурсіі на любы густ – архітэктурныя, гістарычныя, тэхналагічныя, мастацкія, прыродазнаўчыя. Асобны блок экскурсіяў будзе прысвечаны спорту і спартыўнай гісторыі (асабліва ў Мінску). Будучы пешаходныя, роварныя, аўтамабільныя экскурсіі. Карацей, ёсць з чаго выбраць.

Спіс экскурсіяў будзе паступова з'яўляцца на старонцы <http://guides.by/fest>, а таксама надрукуем у наступным нумары «Краязнаўчай газеты». Звярніце таксама ўвагу, што на большасць экскурсіяў у Мінску праводзіцца папярэдні запіс праз інтэрнэт на ўказанай вышэй старонцы.

Сачыце за абнаўленнямі і далучайцеся!

Цімафей АКУДОВІЧ,
каардынатар
«Фэсту экскурсаводаў»

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

Афіцыйна

11 красавіка адбылося сумеснае пасяджэнне выканкама ГА «Беларускі фонд культуры» і рэдкалегіі «Краязнаўчай газеты». Прайшло абмеркаванне праблемаў, звязаных з фінансавым станам газеты, перспектываў яе далейшага выдання. Падрабязней пра абмеркаванне і аб прынятых рашэннях распавядзем у наступным нумары.

Рэдакцыя «Краязнаўчай газеты»

18 красавіка – Міжнародны дзень аховы помнікаў

На тым тыдні...

✓ 6 красавіка ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча пісьменнік і музыкант Юры Несцярэнка прадставіў сваю кнігу краязнаўчых нарысаў «Маё мястэчка ў часе і прасторы». У вечарыне бралі ўдзел выдавец і пісьменнік Зміцер Колас, паэтка Віка Трэнас, выканаўцы Вольга Акуліч, Зміцер Бартосік, Эдуард Акулін ды іншыя.

✓ 7 красавіка ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылося ўрачыстае адкрыццё XII Міжнародных кнігазнаўчых чытанняў «Кніжная культура Беларусі: погляд праз стагоддзі». Канферэнцыя сабрала навукоўцаў з Беларусі, Венгрыі, Латвіі, Літвы, Польшчы, Расіі, Славакіі і Украіны. На ёй былі разгледжаныя пытанні гісторыі беларускай кніжнай культуры, ролі кнігі ў сучасным інфармацыйна-камунікацыйным асяроддзі, з'явіліся прагнозы будучыні кнігі.

✓ 7 красавіка ў галерэі «Лабірынт» Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі адкрылася выстаўка «Францыск Скарына і наш час». Наведнікі выстаўкі атрымалі магчымасць акунуцца ў сучасны свет успрымання сімвалаў і вобразаў беларускага першадрукара, адшукаць яго пазнакі ў прадметах побыту, у школьных аксесуарах, у студэнцкай і ўвогуле маладзёжнай субкультуры, у асяродку навукоўцаў і калекцыянераў, карпаратыўнай атрыбутыцы, у мастацкім увасабленні тэатра і кіно.

✓ 7 красавіка ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адбылося мерапрыемства «І каб кожны пачуў тваё слова...», зладжанае разам з Саюзам пісьменнікаў Беларусі. Добрай традыцыяй стала святочнае ўручэнне білетаў СПБ у Доме песняра. Тым вечарам кола сяброў творчай арганізацыі пашырылася: пасведчанні атрымалі Мікола Адам, Ганна Мартынчык, Наталля Жылінская, Таццяна Купрыянец, Юлія Алеичанка.

✓ 13 красавіка ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі адбылася прэзентацыя выдання «Славяне на тэрыторыі Беларусі в догосударственный период» серыі «Славянские древности Беларуси». Манаграфія была падрыхтаваная супрацоўнікамі Інстытута гісторыі НАН Беларусі, Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта і выйшла сёлета ў лютым у Выдавецкім доме «Беларуская навука».

Да прэзентацыі ў бібліятэцы былі арганізаваныя выстаўкі «Да 90-годдзя з дня нараджэння беларускага археолага-славіста

Леаніда Давыдавіча Побаля» і «Крыніцы па археалогіі Беларусі».

✓ 14 красавіка ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі адбылася прэзентацыя кнігі Наталлі Анофранка «Дваранкі беларуска-літоўскіх губерняў у канцы XVIII – першай палове XIX ст.», што выйшла ў выдавецтве «Беларуская навука».

Жанчыны-дваранкі, як сціплыя «захавальніцы хатняга ачага», у меншай ступені выклікалі даследчыцкі інтарэс. Кніга Н. Анофранка запаўняе гэтую лакуну і падае прадстаўніцаў вышэйшага саслоўя нашых зямель у якасці непадзельнага ўдзельнікаў і сведкаў грамадскіх і палітычных падзеяў канца XVIII – сярэдзіны XIX ст.

Да мерапрыемства прымеркаваная кніжная выстаўка «Жанчыны-дваранкі беларуска-літоўскіх губерняў: правы статус, адукацыя, грамадская актыўнасць» (па фондах Цэнтральнай навуковай бібліятэкі НАН Беларусі). На ёй прадстаўлены дакументы XIX – пачатку XX ст., сучасная гістарыяграфія.

падпісныя індэкссы:
індэксавальны - 65510, выдавецкі - 655101

Сустрэча з чытачамі

Размова з маладымі гісторыкамі

6 красавіка на гістарычным факультэце Белдзяржуніверсітэта адбылася сустрэча студэнтаў з сябрамі рэдкалегіі «Краязнаўчай газеты». Ініцыятарам выступіў студэнт гэтай навучальнай установы Ігар Кандратовіч. Ён са школьных гадоў захапляецца краязнаўствам, актыўны ўдзельнік гуртка «Арганаўты мінулага», што некалькі дзесяцігоддзяў дзейнічае ў СШ № 3 г. Мёры пад кіраўніцтвам настаўніка гісторыі Вітаўта Ермалёнка, які, дарэчы, сябра рэдкалегіі нашай газеты. На сустрэчу завіталі галоўны рэдактар «Краязнаўчай газеты» Уладзімір Гілеп, сябра рэдкалегіі Анатоль Бутэвіч і намеснік галоўнага рэдактара Уладзімір Пучынскі.

Імпрэза адбылася ў кабінэце-музеі, прысвечаным выбітнаму гісторыку, археолагу, выкладчыку, прафесару і акадэміку, першаму рэктару БДУ Уладзіміру Пічэту. Сярод прысутных большай часткаю былі

студэнты другога і трэцяга курсаў гістфака.

Пасля прадстаўлення гасцей, якое зрабіў І. Кандратовіч, першым слова меў У. Гілеп. Ён пачаў са згадак, як фонд куль-

туры задумаў стварыць «Краязнаўчую газету» 13 гадоў таму, распавёў пра актыўных чытачоў і падпісчыкаў выдання, а таксама заклікаў далучыцца да сяброў, аўтараў газеты. Па-

колькі і сам Уладзімір Аляксандравіч некалі навучаўся на гістфаку (прычым, акурат у гэтым самым будынку), то не абышлося і без згадак прадаўня студэнцкія гады, пра выкладчыкаў, чые партрэты найбольш шанаваных супрацоўнікаў розных дзесяцігоддзяў цяпер змешчаны на факультэцкім стэндзе.

Пісьменнік А. Бутэвіч, аўтар шэрагу кніг на гістарычную тэматыку і перакладчык гістарычных твораў з польскай мовы, звярнуў увагу моладзі на

багацце нашай спадчыны, распавёў цікавосткі, што сустрэў у розных крыніцах пад час працы над сваімі творами. Нагадаў слухачам, што краязнаўства – дапаможная дысцыпліна гістарычнай навукі.

Акцэнт на супрацоўніцтва – асноўная тэма выступлення У. Пучынскага. Ён звярнуў увагу студэнтаў на тое, што сяброўства з «Краязнаўчай газетай» можа быць не толькі цікавым, але і ўзаемавыгадным, бо на старонках выдання друкуюцца малавядомыя ці зусім новыя факты з айчыннай даўніны, ахлопы і дзяўчаты маюць магчымасць самі дзяліцца сваімі адкрыццямі з чытачамі. Гэта будзе асабліва актуальна і карысна, калі сённяшнія студэнты стануць настаўнікамі, навукоўцамі, даследчыкамі ды з'явіцца багата інфармацыі, якой захацца падзяліцца.

Імпрэза скончылася пытаннямі да гасцей. Застаецца спадзявацца, што многіх з пабачаных на гістфаку з часам сустрэнем у рэдакцыі, што яны стануць не толькі актыўнымі чытачамі, але і аўтарамі, падпісчыкамі нашай газеты. І чакаем новых сустрэчаў з чытачамі ў розных рэгіёнах краіны. Будзем знаёміцца і супрацоўнічаць. Бо на такіх мерапрыемствах з'яўляюцца новыя тэмы.

Ул. АДЗІМІР

Фота Уладзіміра ПУЧЫНСКАГА

Святы з мясцовым каларытам

Нядаўна аднавіў працу Цэнтр культуры і вольнага часу ў гарадскім пасёлку Мачулішчы непадалёк Мінска. Запрацавалі гурткі, з'явіліся творчыя калектывы, мастацкая і тэатральная студыя.

Адметнай рысай дзейнасці цэнтры стала арганізацыя масавых культурных падзей, прымеркаваных да святочных датаў дзяржавы і народных святаў.

І першай значнай падзеяй стала адзначэнне аднаго са знакавых святаў – Масленіцы. Былі тут і традыцыйныя бліны-аладкі з мёдам, і выступы фальклорных калектываў цэнтры «Явар» і «Покліч», вакальна-харэаграфічнага калектыва «Сеніца» Сеніцкага цэнтры культуры, і вясёлыя атракцыёны для маленькіх наведнікаў, і традыцыйнае спальванне пудзіла зімы пад песні і карагоды. Наведнікі мелі магчымасць праехацца вярхом на кані, правесці сваю фізічную падрыхтоўку ў конкурсах на спрытнасць і моц, набыць сувеніры ад народных майстроў, якія ветліва запрашалі азнаёміцца з асартыментам вырабаў. Свята было зладжанае супрацоўнікамі цэнтры пры падтрымцы кіраўніцтва Мінскага раёна і начальніка пасялковага Савета Сяргея Крывашэя, што забяспечыла такую разнастайную праграму.

Адметнай рысай мачулішчанскай Масленіцы стала тое, што сцэнарый быў распрацаваны паводле этнаграфічных звестак, зафіксаваных у шматлікіх фальклорных экспедыцыях канца XIX – XX стагоддзяў. Кіраўнікі фальклорных гуртоў мясцовага цэнтры – выпускнікі кафедры этналогіі і фальклору Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў Марына Шэлег, Паліна Курановіч і Алег Белы – навучаюць удзельнікаў гуртоў «Явар» і «Покліч» абрадавым і пазаабрадавым песням, гульням і танцам згодна з традыцыйнымі формамі беларускага фальклору. Вось і пад

час Масленіцы разам са сваімі выхаванцамі кіраўнікі прадэманстравалі традыцыйныя народныя спевы, гульні і танцы, максімальна набліжаныя да аўтэнтчных формаў беларускага фальклору. Наведнікі імпрэзы весела бавілі час у гульнях «Юрчка» і «Цяцэрка», шмат танчылі вядомыя «Кракавяк», «Падэспань» і «Лявоніху», вадзілі карагоды пад масленічныя песні. Але кульмінацыяй свята стала спальванне пудзіла, пад час якога на пляцоўку з вогнішчам пад гукі дуды і барабана сабраліся ўсе наведнікі, каб адзначыць адыход зімы.

Дырэктар Мачулішчанскага цэнтры культуры і вольнага часу Таццяна Паўловіч зазначыла: «Вельмі прыемна і

істотна, што свята адлюстравала беларускі народны каларыт. Акрамя стандартных забаваў была прадстаўленая менавіта традыцыйная частка Масленіцы. І наведнікі мелі магчымасць дакрануцца да спадчыны нашых продкаў. За аснову стварэння сцэнарыя быў узяты апошні дзень Масленічнага тыдня – нядзеля, калі ў даўніну святочная дзея дасягала сваёй кульмінацыі. Вельмі прыемна, што агулам свята наведлі каля дзвюх тысячай жыхароў Мачулішчаў. І гэта толькі пачатак нашай працы ў рэчышчы правядзення народных святаў на аснове традыцыйнай беларускай культуры».

Вячка КРАСУЛІН

Канферэнцыя

Шаноўнае спадарства!

Запрашаем вас прыняць удзел у працы X Міжнароднай навуковай канферэнцыі «Аўтэнтчны фальклор: праблемы захавання, вывучэння, успрымання (памяці антрапалага Зінаіды Мажэйкі)».

29 красавіка – 1 мая 2016 г.

Канферэнцыя адбудзецца на базе Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў. Статус БДУКМ як установы з трывалымі акадэмічнымі традыцыямі і сувязямі, якая дае рознабаковую гуманітарную адукацыю, забяспечвае канферэнцыі ўніверсальны, антрапалагічны падыход да фальклору, які неабходны для яго захавання ва ўмовах глабалізацыйнага выкліку XXI стагоддзя. У межах канферэнцыі адбудуцца:

- пленарнае, секцыйнае і заключнае пасяджэнні;
- XIII этнаграфічны канцэрт «Фальклор беларускай глыбіні»;
- майстар-класы вядучых спецыялістаў у галіне ўсходнеўрапейскага фальклору;
- канцэрт маладзёжных фальклорных гуртоў;
- экскурсія ў музей-скансэн на мастацкую рэканструкцыю валачобнага абраду беларусаў.

Плануецца праца секцый па напрамках:

- Секцыя 1.** Нематэрыяльная культурная спадчына і яе ахова.
- Секцыя 2.** Трансфармацыя відаў і жанраў аўтэнтчнага фальклору.
- Секцыя 3.** Семантыка і міфапэтыка традыцыйнай абраднасці.
- Секцыя 4.** Традыцыйная культура ў кнізе, адукацыйнай прасторы і аўдыявізуальнай антрапалогіі.
- Секцыя 5.** Экалогія традыцыйнай мастацкай культуры.
- Секцыя 6.** Унёсак роду Шамякіных у вывучэнне і папулярызацыю фальклору (да 95-годдзя з дня нараджэння Івана Шамякіна).
- Секцыя 7.** Праблемы спеўнай этнафоніі.
- Секцыя 8.** Праблемы арганалогіі і марфалогіі музычных інструментаў.

Праезд, пражыванне і харчаванне ўдзельнікі канферэнцыі аплачваюць самастойна.

Рабочыя мовы канферэнцыі: беларуская, руская, польская, англійская.

Па ўсіх пытаннях звяртайцеся на адрас аргкамітэта: e-mail: ethnoandfolk@gmail.com.

Паводле інфармацыі арганізатараў

Наш календар

Яго не пакінула Слова

Нарадзіўся Міхась Рудкоўскі светлай вясновай парою – 17 красавіка 1936 г. у вёсцы Востраў, што на Ганцаўшчыне, у тым мілым куточку Палесся, які, як толькі Міхаська стане памятаць сябе на зямлі, і да сёння дзён будзе самым драгім і бліжнім яго душы месцам у гэтым свеце. Гэты родны куточак будзе сілкаваць яго цела і душу ўсё жыццё, праз любоў да яго прыйдзе вялікая любоў да Радзімы, павага да яе гісторыі, трагічнай і гераічнай, да людзей, да ўсяго жывога на зямлі. І ў радасці, і ў смутку, дзе б ні быў Міхась, сэрца яго цягнулася да бацькоўскай хаты, да родных палёў і лугоў, да шчымліва мілай рачулкі Начанкі...

Бацькоўскі дом Міхася Рудкоўскага знаходзіўся на так званым Мясцічку. Гэта невялікі завулак з 6 – 7 хатаў, аддзелены ад вёскі на метраў дзвесце рачулкай без назвы, што пачыналася кіламетры за тры ад вёскі з некалькіх крынічак і ўпадала ў рэчку Начанку, а тая – у Лянь. Пазней пад час меліярацыі гэтая рачулка была выпраменьная.

Дзяцінства Міхася – гэта дапамога бацькам па гаспадарцы (а яна тады была яшчэ ўласнай), паходы ў лес па грыбы і ягады, лоўля рыбы і ракаў у Начанцы. Прырода беларускага Палесся тых часоў – гэта чыстыя лясы з грыбнымі мясцінамі, лугі, што буйлі разнатраўем, не забруджаная вада Начанкі. Сцяжынкі і дарожкі ваколіцаў Вострава, мабыць, да гэтага часу помняць басаногія слядкі Міхася і яго сяброўку Чэся і Славы Ціханаў, Івана Аляксейчыка і Івана Лелеса.

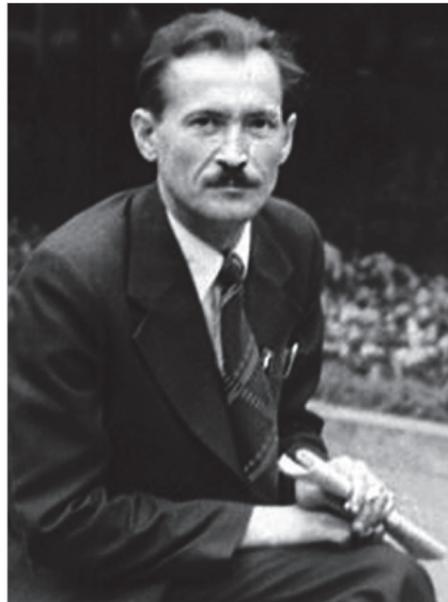
Бацькі Міхася – Міхаіл Іванавіч і Марыя Юльянаўна – звычайныя сяляне. Дзед па бацькоўскай лініі, Іван Францавіч Рудкоўскі, быў са Случчыны, славіўся як добры каваль. Кузня дзед Яся стаяла ў канцы завулка, на Мясцічку, і хлопец часта назіраў за яго працай. А пазней, стаўшы ўжо даволі вядомым паэтам, Міхась ушануе яго памяць у вершы «Мой дзед быў сельскім кавалём».

Бацькі будучага паэта вялі вясковыя людзкія жыцця. Вось што ўспамінаў Міхась пра свайго бацьку: «Бацька, Міхаіл Іванавіч, сёння паўстае перада мною

Вокладка кнігі, выданай Ганцавіцкай РЦБС

жывым увасабленнем сялянскай працавітасці, сілы і адданасці. Звычайна нетаропкі, як сам казаў, цяжкі на паў'ём, ён, калі ўваходзіў у смак работы, станавіўся зусім іншым: араць – дык араць, касіць – дык касіць, весціліца – дык весціліца! Сёння здзіўляе мяне тое, што бацька ўмеў рабіць амаль усё. Трэба ў гаспадарцы цабарак і бочку – зробіць, трэба нож – зробіць нож, навастрыць нарог – навастрыць нарог. Ён умеў пашыць для нас чаравікі ці боты. Нават воз і сані былі ў яго свайго работы. На паклон да другіх хадзіць ён не любіў, ды ў гэтым не было патрэбы. Калі ж арганізаваўся калгас

Міхась Рудкоўскі (г. Брэст, 1978 г.)

і пачаліся розныя няўладзіцы жыцця, амаль усе клопаты пра сям'ю лялі на душу мацеры, Марыі Юльянаўны. Тут ужо, як пчала, шчыравала яна. У бацькі апусціліся рукі, хоць рабіў ён, бадай, не менш, чым раней. Гультайства і фальш лічыліся ў нашай сям'і самымі вялікімі заганамі ў чалавеку». Калі ў 1970 г. не стала бацькі, Міхась напісаў верш «Апошняя дарога».

Маці, Марыя Юльянаўна, была ўражлівай, спагадлівай. Выхаваннем дзяцей у сям'і галоўным чынам займалася яна. Стасавацца з настаўнікамі, наведваць бацькоўскія сходы ў школе была яе справа. Клопатаў з вучобай і паводзінамі дзяцей – Міхася і дзвюх яго малодшых сяспер Лідзіі і Ірыны – не было, вучыліся яны старанна. Хоць Марыя Юльянаўна нарадзілася і вырасла ў вёсцы, ды і ўсё жыццё пражыла там, у нечым яна адрознівалася ад сваіх суседзяў, выдзялялася сярод іх. Можна, адбітак на яе натуру наклала тое, што яна да замужжа жыла ў вёсцы Любашава, якая прымыкала да Ганцавічаў, а яны ў часы яе маладосці былі мястэчкам.

Тонкасць, паэтычнасць, эмацыянальнасць натуры Міхася Рудкоўскага – ад маці. Яна хаця і мела толькі чатыры класы адукацыі, але любіла літаратуру. Дзецям сваім чытала па памяці вершы Пушкіна, паважала людзей адукаваных. Рана стаўшы круглай сіратаю, дзівілася, чаму яе свёкар (каваль, а значыць, чалавек не бедны), не вучыў свайго сына, яе мужа.

У тых часы на вёсцы самым паважаным чалавекам лічыўся настаўнік. Таму Марыя Юльянаўна настаяла, каб сын, скончыўшы ў 1951 г. Востраўскую сямігодку, паступіў вучыцца ў Ганцавіцкае педвучылішча, якое неўзабаве было пераведзенае ў Пінск. Скончыўшы яго ў 1955 г., некаторы час Міхась працаваў у Ганцавіцкай дапаможнай школе-інтэрнаце, а потым настаўнічаў у Кукаўскай сямігодцы,

выкладаў беларускую і нямецкую мовы. Гады працы ў школе ён паспяхова сумяшчаў з вучобай на завочным аддзяленні філалагічнага факультэта Брэсцкага педінстытута.

У 1958 г. у Ганцавіцкай раённай газеце «Сялянская праўда» былі апублікаваныя яго вершы «УспаМіны», «Восень» і іншыя. Захапленне паэзіяй прывяло Міхася Рудкоўскага ў 1960 г. у рэдакцыю гэтай жа газеты. Гады працы ў «раёнцы» былі сапраўднай літаратурнай школай для паэта-пачаткоўца.

У 1962 г. Міхася Рудкоўскага запрасілі на Брэсцкую студию тэлебачання, дзе ён узначаліў рэдакцыю літаратурна-драматычных і музычных перадачаў. Калі паэт апынуўся ў Брэсце, лёсу было заўгодна звесці яго з выдатным чалавекам і літаратуразнаўцам, выкладчыкам Брэсцкага педінстытута Уладзімірам Калеснікам. Ён заўважыў маладога паэта і апекаваўся над ім, як апекаваўся і над іншымі маладымі творцамі, дапамагаючы ім па-бацькоўску цёпла і зычліва. Міхась Рудкоўскі сябраваў з многімі брэсцкімі літаратурамі: А. Гараем, Н. Загорскай (яны працавалі на Брэсцкай тэлестудыі), Л. Філатавым, Я. Пархутам, С. Крывалем, У. Гніламёдавым.

Першы паэтычны зборнік паэта выйшаў у 1963 г. і меў назву «Першыя версты». Наступнымі былі «Сінія Брады» (1967), «Позвы» (1971), «У краі тым» (1975), «Векавечная Бацькаўшчына» (1976), «Трыгор'е» (1981), «Засцярога» (1984). У 1986 г. выйшаў аднатомнік выбранай лірыкі «Залатазвон». У 1990 г. у маскоўскім выдавецтве «Советский писатель» быў выдадзены зборнік лірыкі М. Рудкоўскага «Да прабудзеш ты в мире всегда» ў перакладзе на рускую мову Сяргея Красікава.

Апошні, пасмяротны ўжо зборнік «Гарынь», выйшаў у 1992 г. Аднак сігнальны экзэмпляр цяжка хворы паэт паспеў патрымаць у руках. Яго прыслалі з выдавецтва «Мастацкая літаратура», калі Міхась гартаваў і чытаў кнігу ўжо не мог. Ён трымаў свой апошні зборнік і, паднёсшы да твару, удыхаў пах свежай друкарскай фарбы.

Памёр Міхась Рудкоўскі купальскай ноччу 1991 г., калі на беларускай зямлі чаравала цудоўнае свята і родная Нача несла ў паўнаводную Прыпяць дзівочыя вянкі спадзяванняў і надзеяў. Пахавалі паэта на могільках яго роднай вёскі Востраў, побач з магіламі бацькоў Міхаіла Іванавіча і Марыі Юльянаўны. Пазней поруч з бацькам лёг і яго малодшы сын Аляксандр.

Пайшоў паэт... Але ж яго імя не забытае. У вёсцы Востраў створаны літаратурны музей, экспазіцыя якога расказвае аб жыцці і творчасці земляка. Востраўская школа носіць імя Міхася Рудкоўскага, дзве вуліцы, у роднай вёсцы і ў Ганцавічах, названыя імем паэта. У Брэсце на доме па вуліцы Маскоўскай, дзе ён жыў, усталяваная мемарыяльная дошка.

Творы Міхася Рудкоўскага чытаюць, імі захапляюцца, іх перавыдаюць. А ў 2008 г. імяны У. Калесніка і Міхася Рудкоўскага сышліся пасля адыходу творцаў з жыцця ў вечнасць: М. Рудкоўскі стаў лаўрэатам прэміі імя У. Калесніка ў галіне паэзіі.

Ірына РУДКОЎСКАЯ

Міхась РУДКОЎСКІ

Не пакінь мяне, Слова!

І Слова было Бог
З Бібліі

1

Не з трыбуны на свяце,
Не з высокай гары,
Хочу сёння, як з маці,
Я з табой гаварыць –
І пра тое, былое,
І пра тое, што ёсць...
І пакуль не ізгой я,
І не віж, і не госьць, –
І пакуль не заткнулі
Абармоты мне рот,
І пакуль я ў кашулі,
І не звёўся мой род, –
І пакуль казановы
Твораць тое ж, сваё, –
Не пакінь мяне, Слова,
Як сумленне маё, –
Слова, Роднае Слова!

2

Разбудзі маю памяць,
Свяшчэнным агнём апалі!
І нясі мяне ў пушчы глухія,
І нясі мяне ў тыя палі,
Дзе мой праічур палюе
І кідае зерне ў раллю,
І дзе падае ён – ужо вой –
З недаступным табой на зямлю, –
І дзе бабка мая у сувай
Доля нітку прадзе,
А ты з ёй, як з вярбой маладой,
Песняй лугам ідзе
І да неба вядзеш, –
Слова, Роднае Слова.

3

Колькі там, у сівых курганах,
Іх, лёсай і дзей!
Ты ж праз тлен і праз прах –
Феніксам – да людзей! –
У паданнях-былінах,
Фаліянтах Скарыны,
І закліках Кастуся
І ў думках азораных Янкі,
І ў мроях каханкі
Ты было ўсё і ўся.
І свяціла з-пад хмар,
А заняўся няведамы свету пажар –
Ты ўзляцела над краем на кліч,
Як штандар, –
І ў часіну ліхое навалы,
У смяротныя дні
Ты сыноў і вяло, і натхняла,
І ў завях іх сабрвала,
Як лясныя агні, –
Слова, Роднае Слова.

4

Хоць былі Курапаты
І застойны запой,
Хоць наймудры Вусаты
Здзек чыніў над табой, –
Хоць заганіў у куток
Нас з табой адмыслова,
І хоць выцвіў уток, –
Ды не гасла аснова! –
Не пагасла аснова! –
Хоць цябе ачмурэлыя дзеці
Выправаджваюць за парог, –
Праз туман,
Праз абман
Ты і сёння ішчэ свеціш,
Як Бацькоўская Праўда,
Як Бог,
Слова, Роднае Слова.

5

Прыкасці маю душу,
Запалі ў ёй святую зару,
Пакуль я яшчэ помню,
Што я – беларус! –
Пакуль ішчэ я апошнія порткі,
Як брат, не прайіў,
Пакуль сцэжку да крэўных магіл
Я яшчэ не забыў, –
Абудзі маю годнасць
І гонар ва мне абудзі –
Не саромеўся б выйсці на людзі,
Не саромеўся б перад людзьмі, –
Слова, Роднае Слова!

6

Не пакінь мяне, Слова –
Шчасце, смутак і боль,
Спелы колас на волі
І гаркотны куколь!
У табе і збавенне,
У табе і бяда,
І агонь мо пякельны,
І жывая вада,
І свабода, і краты,
І каўпак, і вянец, –
У табе і пачатак,
У табе і канец, –
Слова, Роднае Слова...

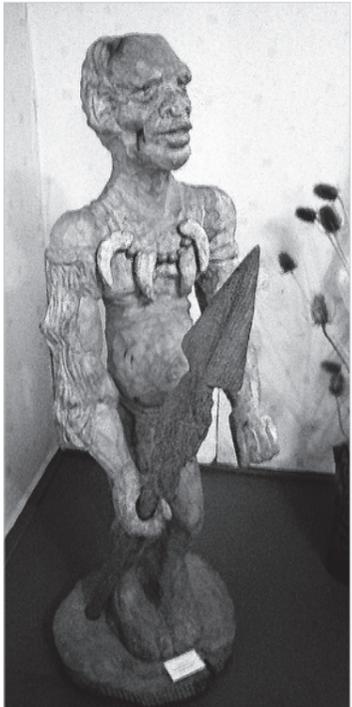
Стагоддзі Беларускай Культуры

Погляд з 2016-га

Выстаўка ўдзячнага вучня народнага мастака

Выстаўка драўлянай скульптуры Ігара Балаханава «З душой і сэрцам» адкрылася 15 сакавіка ў Оршы і доўжыцца два месяцы. Яна прысвечаная стагоддзю з дня нараджэння ягонага настаўніка-скульптара Сямёна Шаўрова і ладзіцца ў музеі юбіляра па вуліцы Красіна, 26.

Імя чалавека, дзякуючы якому пачалася творчасць Ігара, увайшло ў кнігу «Памяць» Аршанскага раёна. Тэматыка яго твораў разнастайная: фальклорныя, гераічныя, казачныя, міфалагічныя, літаратурныя героі, партызаны. У Гродне яшчэ ў 1982 г. да стагоддзя нараджэння Янкі Купалы Сямёнам Сцяпанавічам была створаная драўляная стэла вышынёй 6,5 метра, а для жыхароў Брэста – 4-метровая скульптурная група з дубу паводле твораў Песняра.

У памяць майстра і адбываецца выстаўка вучня, якога той высока ацэньваў. Шаўроў знайшоў і зацікавіў Ігара, калі той быў яшчэ ў 7 класе СШ

№ 14; за плячыма хлопчыка ўжо былі некалькі класаў дзіцячай мастацкай школы, у якой ён таксама з натхненнем вучыўся і маляваў. Праца з вучнем адбывалася ў атачэнні музейных скульптураў, ад якіх выпраменьваецца настрой людзей ваеннага і пасляваеннага часу, герояў, вобразаў казак і беларускіх міфаў, звяроў і птушак.

Вельмі супадалі па духу стары і хлопчык. Часта заняткі праходзілі ў лесе за музеем. Гадзінамі яны выглядалі ў дрэвах казачныя або міфалагічныя вобразы. Настаўнік вучыў разумець душу дрэва.

Аб кожнай з скульптураў майстра быў зольны апавяданне цэлую гісторыю: ад з'яўлення задумкі да ўвасаблення яе ў структуры дрэва; расказаў пра ўсё, што адчуваў сам і думаў, калі ствараў тую ці іншую скульптуру, прысвечаную родным ці знаёмым яму людзям. Увекавечаныя ў дрэве вобразы працягваюць жыць, хваляваць людзей, вымушаюць задумвацца аб сэнсе быцця.

І трэба было Ігару бачыць вочы і цуць развагі настаўніка, каб пранікнуцца натхненнем у стварэнні ўласных скульптурных вобразаў. Таму ён і атрымаў у спадчыну дух

І. Балаханаў і С. Шаўроў (1990-я гг., фота друкуецца ўпершыню)

творчасці Шаўрова, яго асаблівую прастату.

Выстаўка дае магчымасць разгледзець тыя грані таленту С. Шаўрова ў творчасці Ігара, якія сам не паспеў рэалізаваць, і гэта зрабіў за яго Ігар. Прыкладамі могуць быць скульптурныя творы «Кадук», «Рыбы», «Мысліцель» ды інш.

Другая частка працаў Ігара прадстаўленая на выстаўцы з фондаў музейнага комплексу, аддзела культуры Аршанскага гарвыканкама.

Скульптура, як і жывапісная карціна, здольная жыць сваім жыццём. Выпраменьваць энергію, кранаць душу, ад чаго атрымліваецца ра-

дасць паразумення з мастацтвам. Радасць – не грошы: чым больш ёю дзеляцца, тым яе больш становіцца. І выстаўка Ігара – яскравае таму сведчанне. У ёй ўдзельнічаюць асобныя жывапісныя творы яго сястры Наталлі Балаханавай. Выстаўка яе карцінаў таксама нядаўна прайшла ў Оршы.

І. Балаханаў выйшаў на новы віток у асабістым развіцці, спрабуючы сябе ў розных напрамках і жанрах дойлідства, дызайну. Ён з'яўляецца сябрам Саюза дызайнераў Беларусі. Аб зацікаўленасці людзей яго творчасцю сведчаць ладжаныя ў сталіцы выстаўкі, у якіх браў удзел і ён: двойчы арганізуюцца «Па-студат» у галерэі «Універсітэт культуры» ў Палацы Рэспублікі, там жа «Ліхт-арт», «Апакаліпсіс»; «Разумны метал» – у Нацыянальнай бібліятэцы, а выстаўка сучаснага мастацтва «Ад квадрата да аб'екта» адбывалася ў Нацыянальным выставачным цэнтры.

Вера МІРАНОВІЧ,
загадчык Дома-музея
драўлянай скульптуры
Сямёна Шаўрова,
г. Орша

Карціна Н. Балаханавай

«На скрыжаванні культур»

Пад такой назвай 1 красавіка ў Мазалаўскім сельскім Доме культуры Віцебскага раёна адбылося свята нацыянальных культураў, у якім узялі ўдзел замежныя студэнты Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П.М. Машэрава і Віцебскай дзяржаўнай акадэміі ветэрынарнай медыцыны. Мерапрыемства прымеркаванае да Года культуры і прайшло ў межах рэалізацыі сацыякультурнага праекта «Дыялог народаў і культур».

Свята нацыянальных культураў, што аб'яднала грамадзянаў Беларусі, Расіі, Кітая, Лівана, Узбекістана, Туркменістана, Туніса, Турцыі ды іншых краінаў, прайшло з мэтай захавання, узаемаразумення і ўзаемаўздзялення культураў розных краінаў.

Пад час свята адбылася канцэртная праграма, якую адкрылі прадстаўнікі беларускай культуры – танцавальныя калектывы Мазалаўскай дзіцячай

школы мастацтваў і жаночы клуб «Залаты ўзрост». Цікавымі былі выступленні студэнтаў і магістрантаў педагагічнага факультэта ВДУ Лю Цзяна, Удун, Ван Чжана і Дзін До. Усім даспадобы прыйшлі вершы ў выкананні слухачоў падрыхтоўчага аддзялення ветакадэміі. Так, напрыклад, Алі Мукалед прачытаў вершы Максіма Багдановіча на беларускай мове і Сяргея Есеніна – на рускай. Незабыўным стаў і нацыянальны ліванскі танец «Дабка».

Эстафету свята падхапіла прэзентацыя і дэгустацыя нацыянальных страваў, якімі змаглі пачаставацца ўсе госці мерапрыемства. Не абышлося і без выстаўкі літаратуры аб краінах свету, падрыхтаванай бібліятэкарамі раённай бібліятэчнай сістэмы і мясцовай сельскай бібліятэкі.

Завяршылася мерапрыемства майстар-класам па маляванні нацыянальных жывёлаў і раслінаў, а таксама па напісан-

ні кітайскіх іерогліфаў і арабскіх літараў. А яшчэ госці з Кітая прапанавалі намалюваць панду, а госці з Лівана – кедр.

Такое свята – прыклад таго, што кожны народ мае сваю

гісторыю, свае карані, сваю культуру, а кожны ўдзельнік – годны прадстаўнік свайго народа. Дзякуючы такім імпрэзам, у жыхароў, у большай ступені – дзяцей, падлеткаў і мо-

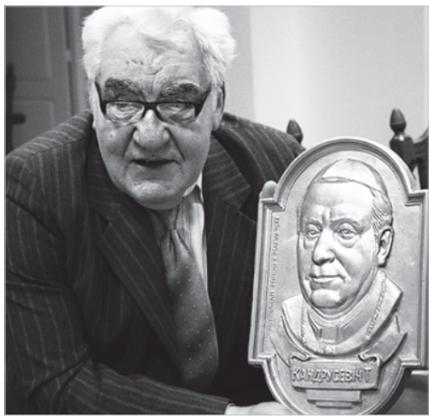
ладзі, фармуецца паважлівае стаўленне да культуры, традыцыяў і звычайў розных народаў.

Андрэй СТРУНЧАНКА,
вядучы метадыст
Віцебскага АМЦНТ

Патрыярх беларускага мастацтва

Мікалай Несцярэўскі – вядомы беларускі мастак, кераміст, жывапісец, скульптар, сябра Беларускага саюза мастакоў. Нарадзіўся 31 сакавіка 1931 г. у вёсцы Бацюты Беластоцкага ваяводства. Любоў да радзімы Мікалай Лаўрэнцэвіч пранёс праз усё жыццё і прысвяціў роднай вёсцы паэму «Бацюты». З сям’і беларускіх сялянаў, праваслаўнага веравызнання. Бацька Лаўрэн Маркавіч – хлебароб, маці Анастасія Лявонцьеўна – хатняя гаспадыня. У сям’і было тры дзяцей, апроч Мікалая – сёстры Вольга і Галіна. На пачатку 1930-х сям’я жыла заможна: 25 гектараў зямлі (18 – ворнай, астатнія – паплавы і сенакосы), коні, каровы, свінні, куры, гусі.

партрэты (медальёны, плакеткі) знакамітых асобаў старажытнай Беларусі, дзеячаў беларускага нацыянальнага Адраджэння, беларускай культуры і мастацтва, знакамітых людзей Дзятлаўшчыны.

Мастацкія творы М. Несцярэўскага знаходзяцца і экспануюцца ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі, Беларускім саюзе мастакоў, Гродзенскім гісторыка-археалагічным музеі, Дзятлаўскім дзяржаўным гісторыка-краязнаўчым музеі, Старадарожскім музеі выяўленчага мастацтва.

М. Несцярэўскі – патрыярх беларускага мастацтва, адзін са стваральнікаў новага нацыянальна-гістарычнага накірунку ў беларускім выяўленчым мастацтве.

Мастацкімі творамі яму ўдалося выйсці за межы забытага, патаемнага, забаронена-

клубнай работы», якое закончыў у 1959-м.

У 1959 – 1962 гг. Несцярэўскі працаваў мастаком-афарміцелем у Дзятлаўскім раённым прамкамбінаце, разам з тым завочна паступіў у Маскоўскі інстытут мясцовай прамысловасці на мастацкае аддзяленне – мастацкая кераміка. У 1963 – 1965-х – галоўны мастак Івянецкай фабрыкі мастацкай керамікі і вышыўкі.

У 1965 г. перавёўся на вячэрняе аддзяленне Мінскага тэатральна-мастацкага інстытута, які закончыў у 1969 г., атрымаўшы спецыяльнасць мастака дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва. У 1966 – 1969 гг. працаваў у гэтым жа інстытуце вучэбным майстрам мастацкай керамікі. У 1969 – 1991 гг. мастак на Мінскім мастацка-прамысловым камбінаце. У 1991 г. выйшаў на пенсію.

Мікалай Несцярэўскі працуе ў галіне мастацкай керамікі, паркавай скульптуры, афармлення інтэр’ераў грамадскіх будынкаў. Асноўныя мастацкія творы: дэкаратыўнае пано і партрэт Ф. Скарыны, пано «Лявоніха»; дэкаратыўныя скульптуры: «Каваль», «Жняя», «Птушкалоў», «Спявачкі», «На кірмашы», «Поры года» і многія іншыя. У кераміцы, шамоце, паліве ім створаныя бюсты «Адам Багдановіч» і «Кастусь Каліноўскі», «Партрэт Маці», «Аўтапартрэт».

Пано на тэму «Здароўе» размешчанае ў паліклініцы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, пано «З народнага жыцця» – у сталовай вытворчага аб’яднання «Інтэграл», пано «Францыск Скарына» – у гарадской бібліятэцы Салігорска, дэкаратыўныя пано «Народныя матывы Беларусі» – у Валгаградзе і Ніжнім Ноўгарадзе (Расія).

Дэкаратыўныя пано М. Несцярэўскага ўпрыгожваюць станцыю метро «Плошча Якуба Коласа», дэкаратыўныя скульптуры з керамікі, шамота на тэму «Музыкі» – рэстаран аэрапорта «Мінск».

Ім створаныя керамічныя

«Спявачка» (скульптура захоўваецца ў Дзятлаўскім музеі)

га. І ў гэтым патрыятычным учынку выявілася магутная сіла і веліч яго духу, навізна, якая пры жыцці мастака хутка развіваецца і множыцца. Гэты накірунак неўзабаве падхапілі маладыя мастакі і зрабілі яго прыдатным для папулярнага беларускай культуры, ушанавання яе творцаў і грамадскіх дзеячаў.

Дзякуй Вам, Мікалай Лаўрэнцэвіч, за глыбіню бачання і разумення важнасці прыжытковага і выяўленчага мастацтва і яго патрэбаў народу Беларусі.

Доўгіх гадоў Вам жыцця, шчасця, усяго найлепшага, і спраўджвання ўсіх задумаў і мастацкіх праектаў!

Анатоль ВАЛАХАНОВІЧ, пісьменнік, журналіст, гісторык

Ільянскія сустрэчы

Нядаўна ў Ільянскай сярэдняй школе імя А.А. Грымаця адбылося пасяджэнне клуба «Цікавыя сустрэчы». Навучэнцы і госці школы віталі Галіну Кутас і яе народны аматарскі калектыў аўтарскай песні «Імпэт».

Думаю, Галіну Віктараўну можна назваць паэтам-псіхалагам: яна, як вопытная, мудрая жанчына, расказвае ў сваіх паэтычных і музычных творах аб жыцці і чалавечым шчасці, раскрывае перад слухачамі душу, дзеліцца з імі пачуццямі і надзеямі. Большасць яе песень запісаныя на дысках – «Іду на твой голас, Радзіма», «Насцеж», «Не баіцца вятроў мой агонь», «Васільковы сон» ды інш.

Настаўніца па адукацыі, Г. Кутас сямнаццаць гадоў працавала з дзецьмі, потым столькі ж гадоў была старшынёй Ільянскага сельсавета. Цяпер яна на пенсіі, але працягвае працаваць у школе. Удзельнікі калектыву «Імпэт» пад кіраўніцтвам Г. Кутас пашырылі свой рэпертуар, пачалі спяваць песні на словы Яўгеніі Янішчыц, Тамары Пяркоўскай, Ніны Мацяш, Тамары Кашавой і інш.

Пад час сустрэчы гучалі цёплыя словы ў адрас удзель-

нікаў калектыву: Антаніны Галубовіч, Галіны Кажура, Пятра Куляша, Святланы Міхалькевіч і Марыны Шэрай. Яны выканалі песні «Беларуская зямля» (словы Міколы Кутаса), «Ты пакліч мяне, пазаві» (словы Я. Янішчыц), «Ты не паклічаш мяне» (словы Генрыха Кутаса), «Пачынаецца ўсё з любові» (словы Т. Кашавой), «Твае рукі» (словы Янкі Сіпакова).

Песню «На скрыжаванні» прадставіў сам аўтар – Зміцер Арцюх. Па адукацыі ён таксама настаўнік, пазней набыў прафесію журналіста. Мае два паэтычныя зборнікі: «Вясна ў кароткім паліто» і «На скрыжаванні». Два вершы з апошняга зборніка ў апрацоўцы Г. Кутас сталі цудоўнай песняй. Дарэчы, разам з паэткай Аляксандрай Спрычанан З. Арцюх з’яўляецца заснавальнікам Паэтычнага тэатра «Арт.С». Цяпер ён працуе ў рэдакцыі партала obitel-minsk.by мінскага Свята-Елісавецкага манастыра.

Спадзяюся, што гэтая сустрэча запомнілася, прымусіла задумацца аб складніках людскога шчасця, аб сваіх здольнасцях і памкненнях.

Роза ШЭРАЯ, кіраўнік музея «Вілейшчына літаратурная»

Медальён «А.А. Багдановіч»

Легенды вандроўных шляхоў

Чытачам «Краязнаўчай газеты» ўжо вядомае імя падарожніка, фатографа, краязнаўцы Уладзіміра Цвірко (артыкул «Залаты маршрут Уладзіміра Цвірко» быў сёлета надрукаваны ў «КГ» № 7). Вандруючы па Беларусі, ён занатоўвае пачутыя факты і выпадкі з мінуўшчыны, легенды і паданні, каб данесці іх грамадскасці. Бывае, сам становіцца стваральнікам гісторыяў. «Часам нейкі расповед, факт, два-тры сказы ці нават асобная згадка, – кажа падарожнік, – абуджаюць фантазію. І я прыдумваю сваю легенду, якой няма ў гэтым паселішчы, але магла б існаваць».

Прапаную чытачам газеты некалькі такіх паданняў ды легендаў, што ўзніклі пасля наведвання розных рэгіёнаў.

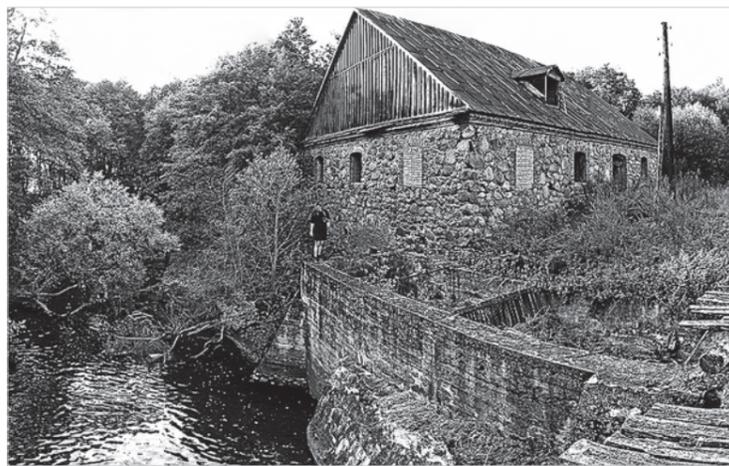
Пад час наведвання Стаўбцоўшчыны ад мясцовых жыхароў вёскі Новы Свержань ён пачуў пра адданага і працавітага сябра чалавека – каня. Пра гэта – сённяшня легенда.

Лявон ЦЕЛЕШ

Кульгавы конь

У даўнія часы ў адной вёсцы жыў кульгавы конь. Раней ён, вядома ж, не быў кульгавым, а быў моцным, паслухмяным, ніколі нікога не брыкаў; а ў канцы дня, пасля цяжкай сялянскай працы, на сваёй спіне вазіў дзетак па вуліцы вёскі.

Аднойчы конік закульгаў... У такіх выпадках гаспадары мкнуцца пазбавіцца ад былога памочніка. Але вяскоўцы, шкадуючы жывёліну, вырашылі пакінуць яе жыць побач з сабой; і конь пераходзіў ад аднаго гаспадара да другога. Нават куль-

Вадзяны млын у Новым Свержані

гавы, працягваў вазіць на сабе дзяцей. Часам заходзіў на край вёскі, да вадзянога млына, дзе падбіраў з зямлі рассыпанае з мяхоў зерне. Млынар, добрай душы чалавек, не праганяў каня, а нават частаваў яго кавалчкам цукру. З часам жа ён пачаў заўважаць: конь падыходзіў да мяхоў з зернем, шморгаў за канцы завязак, зерне сыпалася на зямлю – і тады шчыраваў на ўсю моц. За

гэтыя хітрыкі каня не пакаралі, а яго ўменне развязваць мяхі ператварылі ў сапраўднае мясцовае прадстаўленне. Як толькі прывозілі зерне на памол, млынар клікаў каня, і яны абодва, на здзіўленне ўсім, развязвалі мяхі.

Праз некаторы час каня не стала. Млынар пахаваў любімага памочніка непадалёк млына, на беразе рэчкі, а на магілку паставіў крыж, на які прыбіў чаты-

ры падковы. За гэта мясцовы святар паўшчуваў млынара: маўляў, конь жа не чалавек. Паслухаўся млынар святара, замест крыжа паставіў дубовы слупок, а да яго на цвіку падвесіў кола з васьмю спіцамі. Але атрымалася так, што як ні павернецца кола, дык у большасці выпадкаў са спіцаў атрымліваўся крыж. Калі пачалася вайна, адзіны сын млынара, сыходзячы на фронт, атрымаў ад бацькі на шчасце адну з падковаў. Жывым і непашкоджаным вярнуўся сын дадому. Адзіная куля, што дагнала салдату, патрапіла акурат у падкову, якая ляжала ў рэчавым мяшку.

Прайшло шмат гадоў... Няўмольны час сцёр з твару зямлі магілу каня, даўно адышоў на той свет млынар. І толькі стары млын у руінах не дае забыць і аб добрых людзях, нашых продках, і аб іхнім надзейным сябры – кульгавым кані.

Уладзімір ЦВІРКА

(Пераклаў з рускай мовы Лявон Целеш)

Татаршчына, Татарка, Татары...

(Працяг тэмы «Татарскі след у назвах зямлі беларускай». Пачатак у № 11 за 2016 г.)

У Вялікім Княстве Літоўскім паняццем «татаршчына» вызначалася права валодання зямлёй і прыгоннымі сялянамі. Татаршчына замацавалася спецыяльным дарункам караля Рэчы Паспалітай. Землі з сялянамі надаваліся татарам за вайсковую, звычайную баярскую павіннасць. У выніку татары, якія атрымалі такі набытак, уключаліся ў склад літоўскага класа феадалаў – шляхты. Служылыя татары карысталіся нароўні з літоўскімі баярамі-шляхтай правам купляць зямлю і сялянаў.

Набыццё «татаршчыны» магло адбывацца толькі з дазволу вялікага князя. Але насамрэч існавала і без дазволу, у тым ліку практыкавалася пасяленне на сваіх землях сялянаў. Літоўскі Статут дазваляў татарам-феадалам даваць прытулак палонным не цяглай (выконвалі павіннасць на зямлі), а паншчынай (разам з феадалам павінны былі выступаць на вайну) павіннасці.

Уладальнікі «татаршчыны» абавязаны былі ці з'яўляцца на службу да вялікага князя, ці для ўдзелу ў ваенных дзеяннях выстаўляць коней і ўзброеных кавалерыстаў (адзін вершнік за некалькі валокі зямлі).

У 1492 г. Багдан, сын Алі Бердзея, родначальнік роду Панарскіх, атрымаў у спадчыну вёску Панара, якая з часам пачала называцца вёскай Татаршчынай.

«Усадьбы таковыя были прежде и в королевских и в земских имениях, а сохранившиеся до сих пор названия: Татаровщина, Татарское кладбище и пр. во многих помещичьих имениях, свидетельствуют о их существовании там с XV столетия» (А. Мухлінскі).

На карце Берасцейскага павета канца XVI ст. пазначаны Татарынавічы як шляхецкая ўласнасць.

Чыгуначная станцыя Татаршчына

Архіўныя дакументы, а менавіта «Журнал присутствия Минского губернского» (па 3-м аддзяленні, 8-м сталя, выканаўчы) ад красавіка 12 дня 1865 г., сведчыць, што было заслушанае «Прошение помещика Михаила Антонова сына Ленского, в котором жалуетея на Минское Полицейское управление за невзыскание с Екатерины Рытвинской 610 р., следующих за содержание арендного фольварка Татарщины, просит распоряжения о скорейшем сих денег взыскании»¹.

Назвы населеных пунктаў Татаршчына і Татаршчызна (афрыката -шчына змянілася на -шчызна і націск перамясціўся на перадапошні склад пад уздзеяннем польскай мовы), якія ўзніклі ад таго часу, калі зямельныя наданні станавіліся сродкам фармавання войска за кошт татараў, захаваліся да гэтай пары. Іх можна сустрэць у Браслаўскім, Воранаўскім, Сморгонскім, Дзяржынскім, Маладзечанскім раёнах. Назву Татаршчына носіць чыгуначная станцыя на участку Мінск – Маладзечна (адлюстраваная на фотаздымку аўтара).

На сучаснай карце Беларусі найбольшая распаўсюджанасць назваў, што паходзяць ад этноніма «татары», назіраецца на тэрыторыі былых Менскай і Віленскай губерняў; сустракаюцца гэтыя этнонімы і ў іншых раёнах, але ў значна меншай колькасці. Вёскі Татарка ёсць у Асі-

Аўтары С. Думін, І. Канапацкі

повіцкім, Бабруйскім, Барысаўскім, Воранаўскім, Любанскім раёнах; Татарск у Аршанскім, Браслаўскім, Валожынскім, Шумілінскім; Татарцы – у Лідскім і Сморгонскім; Татарскае – Валожынскім; Татаршчына – Лідскім, Маладзечанскім і Стаўбцоўскім; Татаршчызна – Дзяржынскім, Маладзечанскім; Татарынавічы і Татар'я³ ў Драгічынскім раёне.

Паводле падлікаў Васіля Шура ана-

мастычных назваў, што ўтвораны ад слова «татарын», на землях Беларусі каля 25. Шаноўны прафесар сведчыць: «Мабыць, ні адзін народ-прышэлец на Беларусі не пакінуў пра сябе столькі легендаў, паданняў, як татары. Татарскія курганы, могілнікі, грэблі, палывы і лясныя дарогі, паланкі, гарадзішчы ёсць на Беларусі ўсюды».

Аб усім гэтым – нашыя далейшыя расповеды.

Розалія АЛЕКСАНДРОВІЧ

¹ Фонд 299, вопіс 1, адз. зах. 579, арк. 22.

² Побач з вёскай Татарск яшчэ вёска Барань. Паданне пра ўзнікненне яе назвы сведчыць, што там жыў татарын, які разводзіў бараноў.

³ Іменініскі сельсавет – гэтая спасылка ўзнікла пасля таго, калі вырашыла на сайце Драгічынскага раёна ўдакладніць, ці яшчэ існуе назва Татар'я.

Сучасны гарадскі фальклор: новыя фарбы, гучанне і функцыі

На тэлеперадачы «Подох струн» (тэлеканал БТ-3), ініцыятарам стварэння якой стаў вядомы выканаўца *Анатоль Длускі*, выступіла шмат зорак айчыннай бардаўскай песні, прадстаўленых у «жывым» выкананні. Так нарадзілася ідэя канцэртнага праекта «Афтар-Паці», для якога была выбраная зала мінскага рэстарана «Мюзік-хол» (былы клуб «Гудвін»). Тут яшчэ засталіся «гудвінаўскае» афармленне: надпісы ад «Beatles» да «Nirvana», ад «Кіно» да «Ленінграда»... Але з часам нават самыя закарэлы арыенціры змяняюцца. І вось ужо на сцэне «Мюзік-хола» хаця б на дзень запанавала беларуская мова і айчынныя выканаўцы: барды *Раман Яраш* і *Андрэй Плясанаў*.

Пакуль да выхаду на сцэну рыхтаваўся *Раман* і яго сябры згуртоў «Князь Мышкін», «Сямашка і Кумпанія» (Лявон Нарушэвіч, Віктар Сямашка), я запытаў у старэйшага беларускага рок-барда і мастака *А. Плясанава* пра тое, што пачуем пад час чарговага «жывога» канцэрта праекта «Афтар-Паці».

— Мой выступ у гэтым канцэрце звязаны з тым, што *А. Длускі* аднаго разу ў эфір запрасіў і мяне. Мы вялі размову пра маю творчасць, пра беларускую аўтарскую песню ўвогуле, я спяваў свае творы цягам 45 хвілінаў. Праект, на які былі запрошаныя шмат бардаў, працягваўся з год, і цяпер ён выйшаў на канцэртную пляцоўку «Мюзік-хола». Сёння я буду выконваць свае старыя песні, што ўвайшлі ў мае сольныя альбомы (а іх у мяне, нагадаю, шэсць!), а таксама прапа-

ную слухачам новыя кампазіцыі, што ніколі не спяваў на канцэртах. Некаторыя ж на канцэртах я выконваю мала, таму лічу іх новымі і вартымі, каб прадставіць слухачам.

Пакуль вялася размова, на сцэне з'явіўся *Р. Яраш* у дзіўнай, як высветлілася потым — медыцынскай, вопратцы: халаце і капелюшы. Ён патлумачыў, што сёння радасны дзень: у яго нарадзіўся сын! Навіна ўскалыхнула тых, хто ў гэты дзень прыйшоў у «Мюзік-хол», слухачы віталі *Рамана*, які для ўсіх узрушана выканаў вядомы хіт *Барыса Грабеншчыкова* (мелодыя італьянскага кампазітара і лютніста XIV ст. *Франчэска Канова* да *Мілана*) «Горад залаты» ў беларускамоўным перакладзе...

Хачу адзначыць, што творчасць *Р. Яраша* не абмяжоўваецца бардаўскімі песнямі. *Раман* не толькі музы-

Дует *Рамана Яраша* і *Віктара Сямашкі*

кант, яго на прафесійным узроўні цікавяць археалогія, этнаграфія, лінгвістыка... Таму народныя спевы ў ягоным рэпертуары не рэдкасць, асабліва з *Палескага рэгіёна*. Але выконвае ў блюзавай манеры і танальнасці. І тлумачыць тым, што блюз — гэта музыка журбы, а на беларускім *Палессі* быў распаўсюджаны такі жанр, як «журботныя песні». Таму так незвычайна ў выкананні *Р. Яраша* прагучалі традыцыйныя спевы «На гары сухі дуб», «Добра таму» ды іншыя мелодыі, якія *Раман* назваў «блюзам па-беларуску».

Новая старонка творчасці *Р. Яраша* — аўтарскія кампазіцыі, у якіх адлюстроўваюцца музычныя эксперыменты *Рамана*. Да такіх хацеў бы аднесці сапраўдную сюіту для гітары, кларнета (*В. Сямашка*), губнога гармоніка і голаса «Imaginarium», кампазіцыю на верш *У. Караткевіча* «Новая хваля». Завяршыў выступленне лірычнай кампазіцыяй «Яшчэ не».

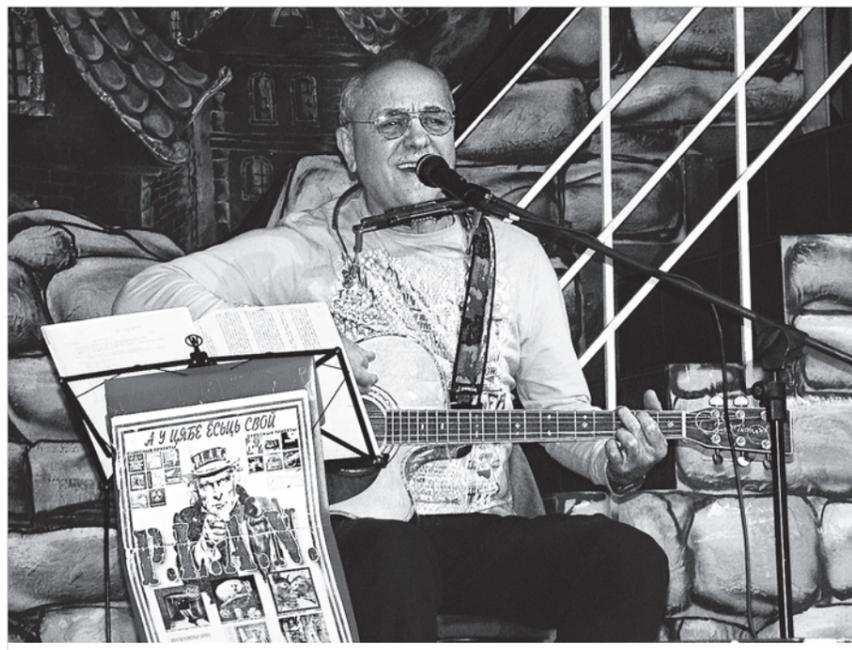
Як сапраўдны прыхільнік філасофіі даўншыфтынга (яна прапаведвае адмову ад зямных дабротаў і задавальненняў, меркантильных памкненняў і самарэкламы), *Р. Яраш* увасабляў гэтую тэорыю на канцэрце: паводзіў сябе сціпла, мала казаў пра свае песні, мала кантактаваў з аўдыторыяй. І гэта адбілася на рэакцыі слухачоў, якія сустрэлі выканаўцу гораха, а праводзілі музыканта сціпла і суха.

му з кампазіцыяў, што былі выдадзеныя на дысках, гучалі на FM-радыё і ў тэлеэфіры: «Люстэрка лёсу», «Шукальнікі сэнсу», «Сонца залатое» на верш *Н. Арсенневай*, «Твой шлях» на верш *Р. Бёрнса* ды іншых.

Горача былі сустрэтыя слухачамі гумарыстычныя кампазіцыі, пераствораныя ім па-беларуску з дапамогай журналіста і паэта *Вітаўта Мартыненкі* паводле так званага «блатняка». Маю на ўвазе народныя «хіты» «Сёння Софачка спраўляе аманіны», «На базары Камароўскім», «12 сталовых нажэй», «Пра яўрэя», іншыя прыклады гарадскога фальклору. Разам са смехам гэтыя песенькі выклікалі шчырыя апладысменты і непадробную ўвагу да творчасці *Андрэя*.

Ну а завяршыў выступ *А. Плясанаў* на высокай ноце — сваім эвергрынам

«Добрай табе раніцы, мая Беларусь», песняй, што доўгі час была ў першых радках айчынных хіт-парадаў, а таксама гучала як застаўка да аднайменнай ранішняй тэлеперадачы на *Беларускім* тэлебачанні.

Выступае *Андрэй Плясанаў*

Спрэчка пра тое, куды — у музычным і філасофскім планах — ідзе бардаўская песня, на мой погляд, усё ж, мае адказ: гэты мастацкі рух сёння набыў усе рысы фальклору сучаснасці. Гэта тычыцца і музыкі і аранжыровак, якія сінтэзуюць усе магчымыя стылістычныя разгалінаванні, і тэматыкі твораў, якая адлюстроўвае рысы сучаснага жыцця ўсіх пластоў нашага грамадства. Да таго ж, гарадскі фальклор у яго сённяшнім стане — важкі складнік матывацый моладзі да асэнсавання прыгажосці Роднага Слова і на шляху да беларускасці.

Анатоль МЯЛЬГУЙ,
фота аўтара

Дзе дым, там і полымя

З надыходам вясны ў ратавальнікаў-пажарных стала больш працы. Пачалі ўжо дыміцца прыдарожныя ўзлескі, берагі рэк, палі, тарфянікі. Больш стала пажараў, прычына якіх — выпальванне леташняй травы і спальванне смецця. «Гаспадары», якія робяць гэта, зусім не ведаюць альбо проста не думаюць, наколькі шкодныя такія падпалы. Ад высокіх тэмператураў бядаюць глеба і расліннае покрыва, гінуць жывёлы і насякомыя. Але церпіць страты не толькі прырода: здараецца, што пры спальванні травы і смецця загараюцца дамы і гаспадарчыя пабудовы, гінуць людзі. Таму кожны з нас мусіць памятаць, што катэгарычна забаронена рабіць наступнае:

- спальваць смецце на адкрытых тэрыторыях;
- выпальваць траву;
- распальваць вогнішчы, карыстацца адкрытым агнём, асабліва ў лесапаркавых зонах;
- карыстацца аўтатранспартам з падцёкам паліва або неадрэгуляванай сістэмай запальвання, а таксама транспартам, не забяспечаным першаснымі сродкамі пажаратушэння;
- выкідаць недакуркі пад час руху аўтамабіля.

А ці ўдасца сёлета, карыстаючыся ўсімі даступнымі мерамі — тлумачэннямі, прыцягненнем да матэрыяльнай і крымінальнай адказнасці, спыніць шквал магчымых пажараў, пакажа час.

Вера БУДЗІНАВІЧУС,
інспектар ЦРАНС
г. Мінска

Красавік

17 – Радзівілаў Уладзімір Генадзевіч (1961, Узда), артыст гутарковага жанру, парадыст, заслужаны артыст Беларусі, кавалер ордэна Францыска Скарыны (2013) – 55 гадоў з дня нараджэння.

17 – Міхась Рудкоўскі (Міхаіл Міхайлавіч; 1936, Ганцавіцкі р-н – 1991), паэт, які працаваў у жанры балады, элегіі, санета, трыялета, перакладчык – 80 гадоў з дня нараджэння.

18 – Лявон Гмырак (сапр. Бабровіч Мечыслаў; 1891, Докшыцкі р-н – 1915), крытык, пісьменнік, публіцыст – 125 гадоў з дня нараджэння.

18 – Ларчанка Барыс Міхайлавіч (1941, Мінск – 1994), заслужаны архітэктар Беларусі, сярод асноўных працаў якога – станцыя метрапалітэна «Плошча Перамогі», рэканструкцыя Плошчы Перамогі (Мінск), аэравакзальны комплекс аэрапорта «Мінск-2», лаўрэат прэміі Савета Міністраў СССР (1987) – 75 гадоў з дня нараджэння.

18 – Прыемка Вольга Віктараўна (1966, Мінск), фалькларыстка, збіральніца беларускага абрадавага фальклору, педагог, аўтар вучэбна-метадычных дапаможнікаў – 50 гадоў з дня нараджэння.

19 – Аракчэў Барыс Уладзіміравіч (1926, Расія – 2013), жывапісец, педагог, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, кавалер ордэна Францыска Скарыны (2011) – 90 гадоў з дня нараджэння.

19 – Ігнатоўскі Усевалад Макаравіч (1881, Камянецкі р-н – 1931), вучоны-гісторык, аўтар адной з першых абагульненых працаў па гісторыі Беларусі «Кароткі нарыс гісторыі Беларусі» (1919), акадэмік НАН Беларусі і АН Украіны, першы прэзідэнт НАН Беларусі, грамадскі і палітычны дзеяч – 135 гадоў з дня нараджэння.

20 – Беларускія вечарынікі (праводзіліся з пачатку XX ст. да 1920-х гг.), вечары беларускай нацыянальнай культуры, якія ладзіліся ў Беларусі і за яе межамі, – 110 гадоў з часу правядзення першай вечарынікі.

20 – Волкаў Валянцін Віктаравіч (1881, Расія – 1964), жывапісец, педагог, народны мастак Беларусі – 135 гадоў з дня нараджэння.

20 – Завіша Крыштоф Станіслаў (1666, Слонімка пав. – 1721), польскі пісьменнік-мемуарыст, перакладчык, аратар, дзяржаўны дзеяч ВКЛ – 350 гадоў з дня нараджэння.

20 – Зражэўскі Васіль Іванавіч (1776, Расія – 1837), архітэктар, магільёўскі губернскі архітэктар (1805 – 1812) – 240 гадоў з дня нараджэння.

21 – «Чырвоная змена» (Мінск; 1921), газета – 95 гадоў з часу выхаду першага нумара (з красавіка 2002 г. выходзіць як штотыднёвы дадатак да газеты «Звязда» і захоўваецца пры гэтым выданні).

21 – Ёханес Шлоц (1941, Германія), нямецкі вучоны-гісторык, палітолаг, даследчык гісторыі і культуры Беларусі – 75 гадоў з дня нараджэння.

22 – Спірыдовіч Алена Барысаўна (1961, Мінск), дыктар беларускага тэлебачання, заслужаная артыстка Беларусі – 55 гадоў з дня нараджэння.

22 – Федасеенка Уладзімір Канстанцінавіч (1926, Жлобінскі р-н), пісьменнік, аўтар апавяданняў, эсэ, фельетонаў – 90 гадоў з дня нараджэння.

23 – Багамольніцаў Уладзімір Уладзіміравіч (1941, Гомель – 1992), вучоны-археолог, даследчык гісторыі ўсходнеславянскіх летапісных плямёнаў на тэрыторыі Беларусі, межаў рассялення радзімічаў і іх суседзяў – 75 гадоў з дня нараджэння.

23 – Змітрок Бядуля (сапр. Плаўнік Самуіл Яфімавіч; 1886, Лагойскі р-н – 1941), пісьменнік, чые творы ўвайшлі ў гісторыю беларускай літаратуры, сталі каштоўным здабыткам духоўнай культуры народа, перакладзеныя на мовы народаў блізкага і далёкага замежжа – 130 гадоў з дня нараджэння.

23 – Нясвіж (1446), горад, цэнтр Нясвіжскага раёна, культурная сталіца Беларусі 2012 г. – 430 гадоў з часу атрымання граматы на магдэбургскае права.

24 – Асвятцкі Марк Аляксандравіч (1886, Слуцкі р-н – 1938), дзеяч беларускага нацыянальнага руху – 130 гадоў з дня нараджэння.

24 – Нафрановіч Аркадзь Іосіфавіч (1936, Мядзельскі р-н – 2015), празаік, паэт – 80 гадоў з дня нараджэння.

Струна яго беларускасці

Георгій Шэвмер (менавіта так ён сам піша сваё прозвішча) выдаў сваімі высылкамі чарговую кніжыцу пад назваю «Ліцвіны», выдаў немалым тыражом – 1 000 асобнікаў.

Не лічыць Георгій сябе ні паэтам, ні мастаком, а вось піша вершы, самастойна афармляе свае кніжкі, сам іх распаўсюджвае, збірае па засеках грошы... і зноў выдае чарговую кніжыцу. Ды й стараецца рабіць іх адметнымі: на добрай паперы, добрым друкам.

Георгій адносіцца да той катэгорыі людзей, якія пастаянна знаходзяцца ў руху, у пошуку. Энергія – праз край, ідэя – не менш, а адданасць Радзіме так і свеціцца ў кожным вершы. Даступнымі яму сродкамі – ведамі і здольнасцямі – Георгій стараецца адрадіць у сваіх чытачоў гістарычную памяць аб продках, аб былым краіны. Ён кажа: калі знішчыць у свядомасці людзей памяць пра мінулае, ад народа застанеца натоўп сляпых вандроўнікаў, а тое і манкуртаў. Каб гэтага не адбылося, Г. Шэвмер і піша вершы. Як можа, як гучыць струна яго беларускасці.

У. АСТРАВЕЦ

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 13

Уздоўж: 1. Хвароба. 5. Смяшок. 8. Кот. 10. Драбок. 12. Стопка. 14. Усмешка. 15. Напас. 17. Слёзы. 18. Качан. 19. Ранак. 20. Канва. 21. Масаж. 23. Немаўля. 26. Ракако. 28. Сеньёр. 30. Сем. 31. Прысак. 32. Жанчыны.
Упоперак: 1. Хадун. 2. Руб. 3. Баку. 4. Поле. 6. Мясца. 7. Шво. 9. Насы. 11. Адпачынак. 13. Плёнасьць. 16. Сонца. 17. Сорам. 20. Куры. 22. Жарты. 23. Нота. 24. Абед. 25. Ясна. 27. Азы. 29. Ноч.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

НЯСВІЖ (заканчэнне артыкула). У лютым – снежні 1918 г. акупаваны нямецкімі войскамі. 6 жніўня 1919 г. заняты польскімі войскамі, у ліпені 1920 г. – Чырвонай арміяй, у кастрычніку 1920 г. – зноў польскімі. З 1921 г. у складзе Польшчы, цэнтр павега Наваградскага ваяводства. Адкрытая Нясвіжская беларуская гімназія, гарадскі музей у будынку ратушы, дзе зберагаліся старажытныя пергаментныя дакументы, залатыя ключы ад гарадскіх брамаў і інш. 25 кастрычніка 1926 г. у палацы Радзівілаў адбыўся з'езд прадстаўнікоў «віленскіх кансерватараў» і сустрэча з маршалам Юзафам Пілсудскім.

З верасня 1939 г. у БССР, з 15 студзеня 1940 г. цэнтр раёна. У 1939 – 8,5 тыс. жыхароў. У Вялікую Айчынную вайну з 28 чэрвеня 1941 г. акупаваны нямецкімі войскамі, якія загіблі ў горадзе больш за 6 тыс. чалавек (у асноўным яўрэйскае насельніцтва). Вызвалены 2 – 4 ліпеня 1944 г.

У 1921 г. насельніцтва складала 6 840 чал.; у 1973 г. – 9,6 тыс. чал., у 1989 г. – 14,0 тыс. чал.; у 1995 г. – 15 тыс. чал., у 2007 г. – 12 684 чал., у 2008 г. – 14,3 тыс. чал.

Захаваліся помнікі архітэктуры канца XVI – XIX стст.: фарны касцёл Найсвяцейшага Божага Цела (былы касцёл езуітаў, XVI ст.) і езуіцкі калегіум, плябанія (кан. XVI – пач. XVII стст.), ратуша і гандлёвыя рады (XVI ст.), замкавая вежа (XVI ст.), Нясвіжскі палацава-паркавы комплекс (XVI – XVIII стст.), Слуцкая брама (2-я пал. XVII – XVIII стст.), дом рамесніка («дом на рынку», 1721), манастыр бернардынцаў (1598, дабудаваны ў XVII ст.), паркавы комплекс «Альба», грамадзянская забудова XIX ст.

Нясвіж – перспектывны цэнтр турызму міжнароднага значэння.

Помніццё воеддаа пры костале - Плябанія

Плябанія на старой паштоўцы

У горадзе працуюць Нясвіжскі гісторыка-краязнаўчы музей і Нясвіжскі дзяржаўны каледж імя Якуба Коласа. У 1996 г. заснаваны Нацыянальны гісторыка-культурны музей-запаведнік «Нясвіж». З 1995 г. у горадзе праводзіцца нацыянальны фестываль старажытнай і камернай музыкі «Музы Нясвіжа».

Помнікі: расстраляным баршавікамі арганізатарам нясвіжскага паўстання Мечыславу Валністаму, Палікарпу Календзе, Юзэфу Янушкевічу, Канстанціну Шыдлоўскаму і Станіславу Іваноўскаму (1926); Сымону Буднаму; бюст князя Ю. Нясвіжскага (1990-я); бюст князя М.К. Радзівіла Сіроткі; У. Сыракомлі; Д.М. Бернадоні; Т. Макоўскаму; Якубу Коласу; скульптуры: «Дама ў чорным», «Русалка» і інш.; вазы з надпісамі «1794», «За нашу і вашу свабоду», «1410. Грунвальд», «Gloria victoria».

Знішчаныя помнікі: касцёл Міхаіла Арханёла (1598), помнік нясвіжскага паўстання 1919 г. у цэнтры горада (знішчаны ў час Другой сусветнай вайны), касцёл Яна Хрысціцеля і кляштар дамініканцаў, касцёл Святога Крыжа ордэна бенедыкцінцаў (1766).

Вядомыя асобы: род Радзіві-

Кляштар бернардынцаў

лаў, Мікалай Радзівіл Чорны (1515 – 1565, вялікалітоўскі дзяржаўны, ваенны, культурны і рэлігійны дзеяч), Сымон Будны (~1530 – 1593, гуманіст, асветнік, вучоны, царкоўны рэфарматар, філосаф), Мікалай Крыштаф Радзівіл Сіротка (1549 – 1616, дзяржаўны і ваенны дзеяч ВКЛ), Міхаіл Казімір Радзівіл (1625 – 1680, гетман польны літоўскі), Даманік Мікалай Радзівіл (1643 – 1697, канцлер вялікалітоўскі), Адольф Міхайлавіч Янушкевіч (1803 – 1857, беларускі і польскі паэт, падарожнік, празаік), Браніслаў Палтаржыцкі (1895 – 1969, савецкі і польскі ваеначальнік, генерал дывізіі Войска Польскага), Дзмітрый Касмовіч (1909 – 1991, беларускі палітычны і грамадскі дзеяч, выдавец), Пётр Ярашэвіч (1909 – 1992, прэм'ер-міністр Польшчы), Іаланта Бохдаль (нар. 1942, польская актрыса).